

Tématem této rigorózní práce jsou žaloba pro zmatečnost a žaloba na obnovu řízení. Jde o dva mimořádné opravné prostředky v občanském soudním řízení. Třetím mimořádným opravným prostředkem v občanském soudním řízení je dovolání.

Žaloba pro zmatečnost je prostředkem nápravy tam, kde řízení, ve kterém napadané rozhodnutí bylo vydáno, je postiženo některou z nejzávažnějších procesních vad (např. tu vůbec nejsou dány podmínky řízení). Rozhodnutí samo o sobě se nakonec nemusí ukázat jako nesprávné, účastníkům, kteří je jako nesprávné vnímají, se však dává možnost domoci se při splnění daných podmínek jeho odstranění.

Smyslem dovolání je ve zvlášť vymezených případech umožnit v další instanci přezkoumat pravomocné rozhodnutí po právní stránce, příp. umožnit přezkum zákonnosti postupu v řízení, ve kterém rozhodnutí bylo vydáno (§ 241a odst. 2 písm. a) zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, dále jen o. s. ř.). Jedním z obecnějších cílů, ke kterému má přispívat existence institutu dovolání, je sjednocování judikatury.

Účel právní úpravy obnovy řízení spočívá v tom, že je třeba poskytnout prostředek nápravy v těch případech, kdy po právní moci rozhodnutí se dodatečně zjistí, že rozhodnutí neobstojí s ohledem na dodatečně najevo vyšlé důkazy nebo jiné skutkové okolnosti, resp. může nastat situace, kdy se objeví takové skutečnosti, pro které lze mít důvodně vážnou obavu, že dané rozhodnutí není v souladu se spravedlností a s právem - nazíráno zpětně. Přitom takové rozhodnutí mohlo být vydáno v řízení, které nemusí trpět žádnou vadou.

To souvisí s tím, že soud podle současného platného práva v civilním řízení není zásadně povinen objasňovat materiální pravdu, soud v okamžiku vydání rozhodnutí vychází ze stavu, jak se jeví z materiálů shromážděných v průběhu řízení. Je zásadně na účastnících řízení, aby svou aktivitou přispěli k tomu, aby věc byla náležitě objasněna.

Avšak i tehdy, když účastník řízení vyvine náležitou pečlivost, mohou nastat

situace, na které je právě pamatováno při zakotvení právní úpravy žaloby na obnovu řízení: např. se objeví pro posouzení věci významné rozhodnutí; navrhovaný důkaz nelze provést proto, že svědek je nedosažitelný, listina ztracená a pod.

Mimořádné opravné prostředky jsou nazývány „mimořádné“ proto, že lze podat proti rozhodnutím, jež již nabyly právní moci. Jde o výjimku ze zásady, že pravomocné rozhodnutí je ex definitione takové rozhodnutí, které již napadnout žádným - žádným řádným - opravným prostředkem nelze.

Zásah do stavu věci, tak jak je upraven pravomocným rozhodnutím, je zásahem citelným. V samých ústavních základech České republiky - jako svobodného demokratického a v této souvislosti podtrháváme *právního státu*^{*)} - stojí princip právní jistoty. Jedním z možných vyjádření principu právní jistoty v praxi je mimo jiné i závaznost, nezměnitelnost (a pak také vynutitelnost) soudních rozhodnutí.

Výše byly co nejobecněji vypočítány důvody pro podání mimořádných opravných prostředků (přezkum právního posouzení věci ve významných případech při dovolání; možnost odstranění rozhodnutí vydaného v řízení, které bylo stíženo závažnou procesní vadou jako důvod pro podání žaloby pro zmatečnost a částečně i při dovolání; přispět za splnění dalších okolností k tomu, aby rozhodnutí vycházelo z náležitě objasněného skutkového základu - žaloba na obnovu řízení).

Je zřejmé, že stojíme před problémem, jak vyvážit dvě žádoucí hodnoty: na straně jedné hodnotu právní jistoty a na straně druhé hodnotu, kterou spatřujeme v tom, že v soudním řízení jsou vydávána kvalitní, spravedlivá rozhodnutí, ke kterým příslušné orgány dospějí v řízení, které je v souladu s právem.

Utopií je stav, kdy všechna pravomocná rozhodnutí splňují výše uvedená kritéria. Pak bychom se mohli i k principu právní jistoty přiklonit absolutně a mimořádné opravné prostředky z právního řádu zcela vyloučit. Zkušenosti z praxe však ukazují, že uvedeného ideálního stavu, kdy stoprocentně všechna rozhodnutí mají stoprocentně žádoucí kvality, dosáhnou nelze nikdy, jakkoliv je chvályhodné každé úsilí, které nás k

^{*)} Česká republika je svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana; čl. 1 odst. 1 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky

němu má přiblížit.

Proto nelze ani striktně trvat na udržení principu právní jistoty a proto jsou v právní úpravě občanského soudního řízení zachyceny rovněž instituty mimořádných opravných prostředků. Dílčím popřením principu právní jistoty se v konkrétním případě za splnění zákonem daných podmínek otevírá prostor pro změnu rozhodnutí tak, aby bylo v souladu s právem. To je v zájmu nejen konkrétních účastníků (tedy minimálně těch, kteří mimořádný opravný prostředek podávají), ale přispívá to i k naplňování celospolečenského, obecného zájmu na vydávání rozhodnutí, která jsou vnímána jako správná, zákonná a spravedlivá.

Byť je tedy v konkrétním případě oslaben princip právní jistoty, důvěra v rozhodnutí soudů a v právo obecně by měla být v konečném důsledku posílena.

Vnímání mimořádných opravných prostředků jako výjimečného zásahu do právní jistoty účastníků i třetích osob pak vede zákonodárce k tomu, aby podle hlediska přiměřenosti takový zásah připustil jen v poměrně úzkém okruhu situací a z opravdu nezbytně nutných důvodů.

V konkrétním případě by pak stanovené předpoklady a podmínky pro podání mimořádného opravného prostředku neměly být vykládány široce - obzvláště tam, kde nápravy mohl dotčený účastník dosáhnout sám, a to svou aktivitou v průběhu řízení nebo včasným podáním opravného prostředku řádného.